

Wrocław, 20. 07. 2023 r.

Prof. dr hab. Czesław Zając

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgra Omara Shaheen' a

**pt.: „Wspólnota działań jako przestrzeń kształtowania kapitału społecznego
w polskich uczelniach wyższych”, napisanej pod kierunkiem naukowym**

dr. hab. Ilony Świątek-Barylskiej, prof. UŁ

I. Ogólna charakterystyka rozprawy

Przedmiotem badań, które przeprowadził mgr Omar Shaheen - autor wyżej wymienionej rozprawy doktorskiej, jest zagadnienie wspólnoty działań traktowanej jako przestrzeń kształtowania kapitału społecznego w wyższych uczelniach naszego kraju.

Zagadnienie to zostało poddane przez Niego analizie i ocenie w wymiarze teoretycznym – na bazie studiów nad literaturą przedmiotu oraz w wymiarze praktycznym – na podstawie wyników własnych jakościowych i ilościowych badań empirycznych. Wymienione powyżej jako drugie w kolejności badania zostały poświęcone problematyce funkcjonowania wspólnot działań jako przestrzeni kształtowania kapitału społecznego w wymiarze: strukturalnym, relacyjnym i poznawczym, mechanizmom kształtowania tego kapitału oraz jego pomiaru (poziomu) na wydziałach wyższych uczelni w Polsce, wybranych przez Doktoranta do przeprowadzenia własnych badań empirycznych.

Zagadnienie, o którym mowa, stanowi złożony i wielowymiarowy problem badawczy, niełatwy do naukowej eksploracji. Jest to zarazem interesujący poznawczo problem badawczy, ważny dla teorii i praktyki zarządzania.

Doktorant we Wstępie rozprawy podkreśla, że „kapitał społeczny podnosi efektywność pracowników wpływając na zachowania organizacyjne i motywację.

Sprzyja udostępnianiu wiedzy i tworzeniu solidarności grupowej. Dzięki jego występowaniu pracownicy sobie pomagają, lepiej się komunikują i współpracują, a także odczuwają wobec grupy większą lojalność” (s. 11).

Mgr Omar Shaheen dostrzega także, że „niekwestionowane znaczenie kapitału społecznego dla funkcjonowania organizacji skłania do poszukiwania odpowiedzi na pytanie o sposoby jego kształtowania”, stwierdzając jednocześnie, że „wspólnoty działań (jak się wydaje) mogą stanowić przestrzeń sprzyjającą rozwojowi kapitału społecznego” (s. 11).

Autor recenzowanej rozprawy doktorskiej, wyjaśniając istotę teoretycznej i praktycznej luki badawczej, zaznacza, że „koncepcja wspólnoty działań od niedawna jest obecna w literaturze z zakresu zarządzania. Mimo rosnącego zainteresowania tym zagadnieniem wśród teoretyków i praktyków, badań empirycznych dotyczących tego zjawiska zostało przeprowadzonych niewiele (zwłaszcza z perspektywy członków wspólnoty działań). Większość z nich to krótkie studia przypadków, przeprowadzone na potrzeby wdrożenia wspólnoty działań, jako elementu systemu zarządzania wiedzą w organizacji. (...) W literaturze polskiej nie podjęto dotychczas próby syntezy poglądów, wiedzy i badań empirycznych na temat wiedzy w kontekście mechanizmów ich funkcjonowania oraz mechanizmów kształtujących kapitał społeczny jej członków na polskich wyższych uczelniach. Analiza literatury przedmiotu pozwala na stwierdzenie, że wiedza dotycząca polskich realiów funkcjonowania wspólnot działań i mechanizmów kształtowania kapitału społecznego na polskich wyższych uczelniach jest ograniczona, można więc uznać, że zagadnienie to wymaga dalszych szczegółowych badań” (s.11-12).

Dlatego też wybór przedmiotu badań oraz problematyki rozprawy dokonany przez Kandydata do stopnia naukowego doktora, oceniam jako w pełni trafny.

Praca składa się z 377 stron tekstu obejmującego: spis treści, wstęp, część teoretyczną obejmującą 3 rozdziały oraz część empiryczną, składającą się

z 2 rozdziałów, zakończenie, bibliografię, spisy: tabel, rysunków i wykresów oraz 5 załączników. Wzbogacona została 41 tabelami, 12 rysunkami, 25 wykresami.

Wykorzystana w pracy bibliografia obejmuje aż 373 pozycje zwarte (monografie, artykuły z czasopism naukowych) w większości w języku angielskim oraz w języku polskim oraz 6 pozycji zaczerpniętych ze źródeł internetowych (łącznie 379 pozycji bibliograficznych). Struktura oraz aktualność publikacji, na które powołuje się Doktorant, nie budzą zastrzeżeń, a ich liczba znacznie wykracza poza obowiązujące w tym zakresie, niepisane standardy. Można by z powodzeniem „obdzielić” nimi nawet 3 prace doktorskie.

II. Ocena warstwy merytorycznej i metodycznej rozprawy

We Wstępie do rozprawy mgr Doktorant sformułował: syntetycznie ujęte przesłanki podjęcia na warsztat badawczy zagadnienia stanowiącego przedmiot rozważań w swojej dysertacji, lukę badawczą, problem badawczy, cel główny i 7 celów szczegółowych pracy, tezę, pięć pytań badawczych, hipotezę badawczą. Przedstawił także opis procesu badań własnych oraz strukturę rozprawy, opisując zawartość poszczególnych jej rozdziałów.

Przed określeniem problemu badawczego, który został przedstawiony w postaci opisowej, nieco „rozproszonej”, a w czwartym, metodycznym rozdziale pracy sformułowany jako: „mechanizmy funkcjonowania wspólnot działań w polskich uczelniach wyższych oraz metody kształtowania kapitału społecznego we wspólnotach działań”, mgr Omar Shaheen wyjaśnił istotę luki badawczej.

Celem głównym opracowania jest „identyfikacja mechanizmów funkcjonowania wspólnot działań oraz metod kształtowania kapitału społecznego wśród członków wspólnot funkcjonujących w polskich uczelniach wyższych”. Cel ten uzupełnia i dopełnia siedem celów szczegółowych (częstkowych):

- „przedstawienie, uporządkowanie oraz poszerzenie dorobku naukowego w zakresie funkcjonowania wspólnot działań wraz

z identyfikacją metod kształtowania oraz pomiaru kapitału społecznego;

- identyfikację mechanizmów funkcjonowania wspólnot działań w wybranych polskich uczelniach wyższych z perspektywy pracowników (członków wspólnoty działań);
- identyfikację mechanizmów funkcjonowania wspólnot działań z perspektywy organizacji (osób odpowiedzialnych za stworzenie wspólnoty działań);
- identyfikację metod kształtowania kapitału społecznego wśród pracowników (członków wspólnoty działań) w wybranych polskich uczelniach wyższych;
- określenie poziomu kapitału społecznego wśród członków wspólnoty działań w wybranych polskich uczelniach wyższych;
- określenie poziomu kapitału społecznego wśród pracowników nie będących członkami badanych wspólnot działań;
- wskazanie możliwości kształtowania kapitału społecznego wśród pracowników (członków) wspólnoty działań na polskich uczelniach wyższych”.

Teza została zaproponowana przez Autora rozprawy w brzmieniu: „wspólnoty działań są przestrzenią wewnątrz organizacji, w której następuje kreowanie kapitału społecznego”.

Doktorant sformułował (na początku czwartego rozdziału poświęconego metodyce własnych badań empirycznych) jedenaście pytań badawczych, które podzielił na trzy grupy:

1) Pytania dotyczące funkcjonowania wspólnot działań:

- „Jaki jest cel, warunki funkcjonowania oraz rezultaty działania wspólnoty działań z perspektywy organizacji?

- Jakie są sposoby działania w ramach wspólnot działań (zarządzanie wspólnotą, stosowane rozwiązania organizacyjne, przywództwo) z perspektywy organizacji?
- Jakie są sposoby działania w ramach formalnych wspólnot działań (zarządzanie wspólnotą, stosowane rozwiązania organizacyjne, przywództwo) z perspektywy członków?
- Jakie są cele, oczekiwania. Doświadczenia oraz efekty uczestnictwa we wspólnocie działań w opinii jej członków?"

2) Pytania dotyczące kształtowania kapitału społecznego we wspólnotach działań:

- „Jakie są metody kształtowania kapitału społecznego w badanej wspólnocie działań?
- Jakie są metody kształtowania wymiaru strukturalnego kapitału społecznego w badanej wspólnocie działań?
- Jakie są metody kształtowania wymiaru relacyjnego kapitału społecznego w badanej wspólnocie działań?
- Jakie są metody kształtowania wymiaru poznawczego kapitału społecznego w badanej wspólnocie działań?"

3) Pytania dotyczące poziomu kapitału społecznego wśród pracowników będących członkami, a pracownikami niebędącymi członkami wspólnoty działań:

- „Jaki jest poziom kapitału społecznego wśród pracowników będących członkami wspólnoty działań?
- Jaki jest poziom kapitału społecznego wśród pracowników niebędących członkami wspólnoty działań?
- Jaka jest różnica pomiędzy poziomem kapitału społecznego wśród pracowników będących członkami a pracownikami niebędącymi członkami wspólnoty działań?"

Mgr Omar Shaheen sformułował również hipotezę badawczą: „poziom kapitału społecznego wśród członków wspólnoty działań jest wyższy niż wśród pracowników niebędących członkami badanej wspólnoty”.

Przedstawiona przez Doktoranta warstwa koncepcyjno - metodyczna rozprawy zasadniczo nie budzi wątpliwości. Uważam jednak, że Autor recenzowanej rozprawy mógłby bardziej skonkretyzować problem badawczy, formułując go na przykład w postaci pytania: Jakie są mechanizmy funkcjonowania wspólnot działań w polskich uczelniach wyższych oraz metody kształtowania kapitału społecznego we wspólnotach działań? Na tak postawione pytanie, które „odzwierciedla” problem badawczy, mógłby On odpowiedzieć wykorzystując rezultaty własnych studiów nad literaturą przedmiotu oraz wyniki badań empirycznych, które przeprowadził. Szkoda, że zarówno cel główny jak i większość celów szczegółowych (częstkowych) ma charakter identyfikacyjny, zorientowane są one na rozpoznanie mechanizmów funkcjonowania wspólnot działań oraz metod kształtowania kapitału społecznego wśród członków takich wspólnot w badanych wyższych uczelniach. Zabrakło w sformułowaniu tych celów wymiarów: aksjologicznego, postulatywnego oraz metodycznego (aplikacyjnego), które z pewnością wzmocniły by wagę, znaczenie tych celów jako kluczowych elementów warstwy koncepcyjno-metodycznej rozprawy. Podobna uwaga odnosi się do sformułowanych pytań badawczych. Żadne z nich nie zaczyna się od pytajnika: dlaczego?, czy też w jaki sposób?, czyli brakuje pytań odnoszących się do wyjaśnienia istoty zjawiska czy zdarzenia. Wszystkie pytania badawcze, podobnie i cele rozprawy zorientowane są na identyfikację elementów przedmiotu badań. Trzecie z wymienionych w pierwszej grupie pytań badawczych wymaga moim zdaniem doprecyzowania, gdyż nie do końca wiadomo z perspektywy jakich członków (w domyśle formalnych wspólnot działań), te działania mają być rozpoznane. W tym celu wystarczyłoby wstawić jedynie słowo „ich” pomiędzy słowami „z perspektywy” i „członków”.

Połączenie celów szczegółowych 2 i 3 oraz 5 i 6 umożliwiłoby Doktorantowi zawężenie zbioru tych celów z siedmiu do pięciu.

Nie bardzo widzę także zasadność formułowania tezy, skoro została sformułowana hipoteza, która wymaga przecież sprawdzenia oraz zaproponowane zostały pytania badawcze.

Biorąc pod uwagę charakter rozważanej problematyki oraz zastosowane przez Autora rozprawy podejście jakościowe (analizę jakościową) oraz podejście ilościowe (analizę ilościową) w empirycznej eksploracji tej problematyki uważam, że zasadnie sformułował On zarówno pytania, jak i hipotezę badawczą. Wydaje się, że mógłby On także pokusić się o sformułowanie hipotez cząstkowych, które dopełniłyby i uzupełniły zaproponowaną hipotezę, którą można by potraktować po nieznacznym doprecyzowaniu, jako hipotezę główną.

Recenzowana praca ma charakter teoretyczno–empiryczny. Badania empiryczne przeprowadzone przez Autora bazowały na podejściu jakościowym i ilościowym. Jakościowy wymiar tych badań nawiązuje do paradygmatów: interpretatywno–symbolicznego oraz neopozytywistycznego, wpisujących się w nurt metaforyczny oraz nurt krytyczny w naukach o zarządzaniu. Natomiast ich wymiar ilościowy wpisuje się w nurt systemowy.

Podejście badawcze Kandydata do stopnia naukowego doktora, jest, według mnie, prawidłowe, adekwatne do istoty, charakteru, zakresu oraz przedmiotu badań.

W mojej ocenie warstwa koncepcyjno-metodyczna rozprawy, zaprojektowana przez mgra Omara Shaheena, w pełni umożliwiła Mu realizację celów, które zostały określone we Wstępie. Pozwoliła również na udzielenie odpowiedzi na wszystkie sformułowane pytania badawcze oraz sprawdzenie hipotezy, które On zaproponował.

Za wartościowe elementy recenzowanej pracy uznaję rezultaty studiów nad literaturą przedmiotu, a zwłaszcza wyniki badań empirycznych, przeprowadzonych przez jej Autora:

- usystematyzowanie oraz autorską konceptualizację pojęć i zagadnień związanych zarówno z zagadnieniem kapitału społecznego jako konstruktu teoretycznego, jego wymiarów oraz sposobów pomiaru, jak i zagadnieniem wspólnoty działań, rozpatrywanej w środowisku organizacyjnym;
- rzetelna analiza bogatej, rodzimej i zagranicznej literatury przedmiotu, która stanowi solidny fundament do rozważań ogólnych odnośnie problematyki pracy oraz przedmiotu badań i daje podstawę do prawidłowego zaprojektowania badań empirycznych, wysoki poziom dyskursu naukowego;
- ciekawe, nowatorskie podejście do prezentacji struktury (zawartości) każdego studium przypadku, zaprezentowanego w pracy w formie schematu oraz interesujące poznawczo studia przypadków, przedstawione w Rozdziale nr 5. *Funkcjonowanie wspólnot działań jako przestrzeń kształtowania kapitału społecznego w świetle badań własnych*;
- bardzo dobrze opracowane, przedstawione i podsumowane opinie pracowników badanych uczelni, wyrażone w trakcie wywiadów przeprowadzonych z nimi przez Autora pracy, odnośnie organizacyjnych aspektów działania wspólnot i funkcjonowania tych wspólnot działań w kontekście kształtowania kapitału społecznego, rozpatrywanego w wymiarach: strukturalnym, relacyjnym oraz poznawczym;
- rzetelne pod względem warsztatowym przedstawienie rezultatów własnych ilościowych badań empirycznych, odnośnie kapitału społecznego na badanych wydziałach uczelni wyższych,
- wysoką wartość użyteczną wniosków zawartych w dyskusji nad uzyskanymi wynikami badań własnych oraz rekomendacji (implikacji) dla praktyki, wynikających z analizy i oceny tych wyników;

III. Uwagi szczegółowe odnośnie językowej i redakcyjnej strony pracy

Praca napisana została w sposób komunikatywny. Jest staranna pod względem redakcyjnym. Tekst został opatrzony licznymi tabelami, wykresami i rysunkami, co czyni go „przyjaznym” dla czytelnika i ułatwia jego percepcję. W tekście

dostrzegłem niewiele usterek językowych i interpunkcyjnych, np. na s. 15 na rys. 1, w „Sformułowaniu celów badań” jest: „na Polskich wyższych uczelniach”, a powinno być: „na polskich wyższych uczelniach”,

IV. Konkluzja

Nieliczne uwagi krytyczne i polemiczne nie pomniejszają ogólnej, pozytywnej oceny pracy. Mgr Omar Shaheen sformułował i samodzielnie rozwiązał ważny problem naukowy, wykazał ogólną wiedzę teoretyczną w obszarze tematycznym rozprawy oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Jego rozprawa może być uznana jako przyczynek badawczy dla teorii i praktyki zarządzania.

W konkluzji stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska pt. „Wspólnota działań jako przestrzeń kształtowania kapitału społecznego w polskich uczelniach wyższych”, spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim, określone w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 roku. W związku z powyższym wnoszę o jej przyjęcie i stawiam wniosek o dopuszczenie mgra Omara Shaheena do dalszych etapów postępowania doktorskiego. Jednocześnie biorąc pod uwagę walory metodyczne, wysoką wartość teoretyczną i praktyczną w/w rozprawy doktorskiej, na które wskazałem w swojej recenzji, wnioskuję o wyróżnienie jej Autora stosowną nagrodą.

Czesław Zając

